

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК СИСТЕМНОГО ВИДУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зайцева Н. В. викладач кафедри Іноземних мов
Таврійський державний агротехнологічний університет
(0619) 42–20–21
zaytsevanataliya@mail.ru

Анотація - стаття присвячена питанням особливостей самостійної роботи студентів, рекомендаціям з її організації як системного виду навчання, що складається з мотиваційного, організаційного, діяльного, рефлексивного та контрольного компонентів на всіх чотирьох етапах її впровадження: підготовчому, організаційному, мотиваційному та контрольному-оціночному. Стаття також містить загальні рекомендації щодо удосконалення процесу формування самостійності у пізнавальній діяльності майбутніх фахівців під час навчання.

Ключові слова - самостійна робота, позааудиторна робота, професійна компетенція, творчий аспект, пізнавальна діяльність

Сучасна освіта висуває все більш жорсткі вимоги до випускника вищого навчального закладу: соціально-економічні потреби особистості і суспільства в цілому мають результатом нагальну потребу створення стабільного механізму розвитку кожного фахівця. Принципові зміни у суспільстві вимагають від працюючого володіння сучасними інформаційними технологіями, комунікативними прийомами, вмінням трансформувати отримані знання у інноваційні технології, працювати у команді, мати навички самостійного отримання знань і підвищення кваліфікації.

Досягнення цієї освітньо-виховної мети передбачає збільшення обсягу самостійної роботи студентів, бо поза самостійною роботою неможливо підготувати фахівця необхідного сучасному суспільству і виробництву рівня. Самостійність у навчальній та науковій роботі сприяє збільшенню зацікавленості студента, виховує здатність і потребу самостійно отримувати знання, що дуже важливо для фахівця з вищою освітою. Процес самостійної роботи формує звичку до самостійності загалом, прийняття логічних рішень, роздумів як над відповіддю на практичне питання, так і над змістом конкретної галузі знань та її професійними задачами.

Передумовами самостійної роботи як системи, що складається з мотиваційного, організаційного, діяльного, рефлексивного та контрольного компонентів, є:

1. Виконання комплексу педагогічних умов, тобто цілеспрямованої педагогічної діяльності. Саме висока педагогічна майстерність і досвід дозволяють викладачеві побачити усе підґрунтя самостійної роботи як

комплексної задачі, що потребує цілеспрямованих зусиль як з боку викладача, так і з боку студентів.

2. Розробка і впровадження у педагогічний процес моделі організації самостійної роботи, спрямованої на збільшення самостійності студентів. Найбільш відповідальною у цьому пункті є роль навчального закладу. ВНЗ має виробити єдині правила, що не підлягатимуть корекції протягом навчального року, рівень загальних вимог не може бути зниженим заради покращення успішності (бо це призведе до втрати авторитету рядових викладачів і дискредитації системи) або підвищений через будь-які помилки при її створенні.

3. Вивчення і доведення до свідомості студентів теоретичних основ, що розкривають сутність, структуру та зміст самостійної роботи – вже на першому занятті студент має розуміти просту істину: силоміць знань не надасть жоден, навіть найобдарованіший, викладач. Лєвова частка зусиль (а в умовах скорочення аудиторного часу з усіх дисциплін як і вільного від пар часу) має припадати на здійснення самонавчання. І саме на початку курсу слід докладно і наочно пояснити, що студент має зробити, коли, за який період часу і, найголовніше, як. Найчастіше студенти першого курсу мають досить розмите, а іноді навіть хибне уявлення про самостійну роботу, спираючись на свій шкільний досвід. Тож, непростим завданням викладача є простими словами змалювати усі майбутні навантаження студента, створивши при цьому позитивний образ навчання в цілому.

4. Розробка чітких критеріїв та визначення рівня самостійності студентів при виконанні завдань різного ступеню складності. Саме цей пункт має не меті привернути увагу до керівництва самостійною діяльністю студентів. Не можна очікувати позитивного результату від студента першокурсника, який отримав завдання самостійно створити наукову роботу. Так само, студент випускник не отримає практичної користі і глибоких знань від роботи, створеної за ідеєю, за допомогою матеріалів, розрахунків та консультування свого керівника.

5. Розробка методичних вказівок для студентів з виконання самостійної роботи – тобто щоденний, щотижневий «план засвоєння знань». Такі методичні матеріали містять поурочне роз'яснення, де взяти теоретичний матеріал за темою, як практично виконати кожний з запропонованих типів завдань, посилання на додаткову літературу на поглиблення теми і завдання для самоконтролю (у вигляді питань чи тестів).

Тільки системний та інтегрований підхід до формування здатності студента до самостійного засвоєння нових та самостійної активізації вже набутих знань може підвищити загальний рівень його професійної компетенції. Він передбачає створення цілісної моделі формування соціальної та фахової компетенції, комфортної як для викладача, так і для студентів; забезпеченість студентів найактуальнішими та найновішими засобами навчання, у тому числі спеціально розробленими посібниками, доступом до сучасних інформаційних ресурсів; спрямування навчального процесу на всебічний (у тому числі творчий) саморозвиток особистості.

Остання вимога є однією з найбільш важливих, оскільки самостійна робота студентів – це різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності студентів, що виконуються під керівництвом, але без безпосередньої участі викладача у спеціально відведений для цього аудиторний або позааудиторний час. Це особлива форма навчання за завданнями викладача, що вимагає повсякчасної активної розумової діяльності.

У залежності від часу та місця проведення, характеру керівництва з боку викладача та засобу контролю її результатів самостійну роботу студентів можна класифікувати як:

- самостійна робота під час основних аудиторних занять (наприкладі заняття з іноземної мови – самостійне опрацювання тексту з подальшим виконанням завдань під керівництвом викладача);
- самостійна робота під контролем викладача у формі планових консультацій, заліків, іспитів;
- позааудиторна самостійна робота при виконанні студентами домашніх завдань навчального та творчого характеру.

Особливу увагу при вивченні іноземних мов слід приділяти саме позааудиторній самостійній роботі. Вчити іноземну мову самостійно дуже непросто: під час виконання завдання студент може стикнутися з елементарною проблемою – наприклад, він не розуміє завдання вприви до тексту. До цього додаються складнощі лексичного, граматичного та лінгвокраїнознавчого характеру. Наступна проблема – дуже мала кількість студентів має вдома авторитетне джерело знань (хоча б словник фахових термінів для роботи з текстами з позааудиторного читання на другому етапі навчання, не кажучи вже про допомогу знавця іноземної мови), не допоможе і Інтернет, де усі іншомовні сайти містять неадаптовані додаткові матеріали і словникові статті, що є надто складними для розуміння. Під час контролю та оцінювання такого виду діяльності викладач отримує виконане (або невиконане) завдання, що є результатом зусиль студента і попередніх пояснень викладачем усіх вимог до опрацювання теми.

Не слід забувати, що контроль-оціночний етап перевірки позааудиторних завдань є четвертим у загальній схемі, він базується на ґрунтовній ввідній роботі з боку викладача: на підготовчому етапі, що включає наскрізне планування тем і завдань на семестр або курс з урахуванням середнього рівня підготовленості студентів; другий етап – організаційний – має на меті інформування студентів щодо цілей, засобів, методів та системи оцінювання самостійної роботи; по-третє, викладач має забезпечити позитивну мотивацію в процесі виконання завдань, проміжного само- та взаїмоконтролю студентами та самостійної та взаємної корекції.

Забезпечивши виконання поставлених завдань на усіх трьох етапах, на етапі перевірки викладач зазвичай не має часу на докладне пояснення помилок, на відправлення роботи на доробку, на зміну її загальних положень. Він має перевірити і оцінити результат. Саме під час контролю зазвичай виявляється, що студент невірно зрозумів завдання, не знав про вимоги до

оформлення, використав не ті джерела інформації, які запропонував викладач, не висловив свого ставлення до проблеми і т.і. Викладач оцінює результат і зазначає, що робота не задовольняє вимогам, наприклад, оцінки «добре». Студент, який виконав завдання, так, як він зрозумів (або так, як захотів зрозуміти, користуючись «розмитими» вимогами викладача на перших трьох етапах) дуже рідко виявляє готовність переробляти виконане з метою покращення оцінки і погоджується на оцінку «задовільно». І під час аудиторного заняття і під час заліку є можливість дати студенту додаткові питання, час на роздуми, сумісне з викладачем корегування результатів. Але самостійна позааудиторна робота є зазвичай об'ємною часткою навчального процесу визначеного етапу, вона передбачає іншу, ніж на занятті систему оцінювання за інакшими критеріями (обсяг завдання, час на його підготовку, засоби виконання та пред'явлення).

Особливі складнощі при контролі та оцінювання виникають у випадку самостійних творчих завдань. Розкриття теми у такому випадку є відображенням бачення студентом визначеного аспекту життя, його варіантом вирішення поставленої задачі, його власною ідеєю презентації. У такому разі просте відправлення на доробку і жорстка критика не є стимулом до подальших пошуків. До того ж, викладач іноземної мови має оцінювати не стільки творчий, скільки мовний аспект. Для запобігання ускладненням оцінювання викладачі мають консультації, на яких студент може поставити запитання щодо базових вимог і отримати допомогу при втіленні своєї ідеї іноземною мовою. Такий вид аудиторної діяльності також належить до самостійної роботи, бо не викладач, а саме студент є ініціатором постановки проблеми, він самостійно пропонує варіанти її розв'язання, а викладач лише надає консультативну допомогу і додаткові роз'яснення.

Навчальний процес у вищому навчальному закладі має бути підпорядкованим не тільки задоволенню інформаційних потреб студентів, а й розвитку творчих здібностей, інтелектуального потенціалу особистості, формуванню її продуктивного мислення, вмінню самостійно залучати засоби всебічної обробки інформації, що надходить і використовується.

Отже, для покращення та спрощення процесу формування самостійності в навчанні в умовах стрімкого посилення комунікативного та міжкультурного аспектів у вивченні іноземних мов слід враховувати наступні рекомендації:

1. Обсяги самостійної роботи студентів слід збільшувати поступово, як і розширяти увесь спектр її форм, послідовно замінюючи прості завдання більш складними.
2. Викладач має керувати самостійною роботою на всіх чотирьох етапах; на протязі усього періоду навчання надавати консультативну допомогу, а не виконувати завдання за студентів; не дозволяти студентам приміряти на себе роль поблажливого оцінювача власної роботи і вносити зміни до сталої системи контролю.
3. Творчий аспект завдань для самостійної роботи має постійно збільшуватися, залучення елементів наукового дослідження має

активізуватися, узагальнення та використання практичного досвіду – покращуватися.

Найважливішими завданнями колективу вищого навчального закладу є: навчити студентів (особливо першокурсників) самостійно працювати з підручниками, статтями, автентичними джерелами, логічно побудувати і втілювати свою думку як в усній формі, так і на письмі, правильно оформлювати письмові завдання; прищепити студентам звичку до різноманітних видів та форм самостійної роботи; сформувати розуміння її необхідності як джерела систематичного отримання знань будь-якої сфери життєдіяльності та роботи; перетворити студента з пасивного об'єкта навчання на активну фігуру навчального процесу; залучати його до активної пізнавальної діяльності; надавати студенту допомогу в самостійному отриманні і використанні на практиці отриманих знань та вмінь.

Література:

1. Гелашвили Н. И. Педагогические основы управления самостоятельной работы студентов в процессе обучения. – Тбилиси: Ганатлеба, 1998.

2. Положение об управляемой самостоятельной работе студентов исторического факультета БГУ. //Протокол размещен на сайте www.hist.bs.u.by

Summary

The article deals with some self-directed learning peculiarities and some guidelines of its introduction. The self-directed learning is considered as system training type consisting of preparatory, organizing, motivational, supervisory and estimating stages for every speciality. The article contains general recommendations for developing self-sufficiency in specialists-to-be cognitive activity. self-directed learning — учение с самостоятельным определением целей и американские термины-аналоги autonomous learning — автономное учение, independent learning — самостоятельное учение